

Szenti Tibor

Betyártörténetek Mondák és dalok

Tartalom

Katona Imre: "Szenti Tibor: Betyártörténetek"

Szenti Tibor: Bevezető gondolatok a betyárvilágról és a betyárfolklórról

Általános betyártörténetek

A történetmondók

Védekezés a betyárok ellen

Lovak elpusztítási módja

A betyárrejte

A három akasztott

Borotvás Dániel halála

A futóbetyár ne igyon!

A lelkiismeret

Díszkíséret

Lólopások

Daré Zsófi

Póka kapitány a rablók között

A gazda túljárt a komisszáros eszén

Rózsa Sándor

A szabadcsapat föloszlatása

Sándor vonatot rabol

A zsandárok megtévesztése

A Fehér zsandár

Rózsa Sándor megvámolja az ökrök árát

Mózes zsandár megleckéztetése

Rózsa Sándor a Fekete Sasban
Rózsa Sándort megszorongatják egy szélmalomban
Rózsa Sándor visszafordítja a pandúrokat
Rózsa Sándor megugrik a szegvári megyebörtönből
Sándor szóval fenyít
A kisszűr
A kamat megvan, de a tőke még hiányzik
Beretvás komisszár lelövése
Az ügyes kisgulyás
Rózsa Sándor ajándéka
Rózsa Sándor figyelmeztet
Sándor nádat kúpol
Elfogási kísérlet
Sándor védelembe vesz

Szabó Miska és Szabó Palkó

A lopott jószág
Vért véért!
A megtorlás
Kár a szóért
Ijesztgetés a Fehér zsandárral
Zaka Mihály nem hagyja magát
Az éjszakai vacsora
A betyárvacsora
Menedék a szoknya alatt
A betyárság kezdete
Agyonütik a Tárkány Szűcsék kutyáját
Harc a lóért
Az elvert perzekútorok
Az "útravaló"
Önakaasztásra kényszerítés
Szabóék vendégei és a hálólhelyük
A vásározók kirablása
Papp Samu éneke
Elek Jakab és a Szabó-testvérek
Szépe Jóska agyonlövik
Kenézné vallatása
Menekülés
Dal a Szabókról
A betyárló próbatétele
A vásárhelyi alagút
A béres megrablása
Az iparos-karaván kirablása
A szomorú vendéglátás

Közös ebéd a cselédekkel
Erős volt a paprika
Török Bálint leckét kap
Betyársors
A Szabó-gyerekek halála

Farkas Jancsi

Adatok Farkas Jancsiról
Farkas Jancsi kinézete
A betyártalizmán
Farkas Jancsi huncutsága
Gubás vállalása
Farkas Jancsi ítélete
Farkas Jancsi fölpofozása
Az orosházi káplár meggyilkolása
A sámsoni disznólopás
A gádorosi disznórablás
Bankrablás
Móringlopás
Farkas Jancsi fohászkodik
Önbíráskodás és disznóhízlatás
Farkas Jancsi kizavarta az örökösöket
A megkerült lovak
...Embert barátjáról...

Kis, és névtelen betyárok

A becsapott futóbetyárok
Sándor cigány csúfos vége
Babály Gyurka halála
A kapzsiság próbája
A rab betyárok
Bujdosók
Véres leszámolás
Jacsó lóajándéka Vécsey plébánosnak
Falásások
Zsarkóné megveri a betyárokat
Az öreg Maczelka leckéztet
A földbérő és a magyar bika
Bogár Imre akasztása
Patkó Bandi dala
A nemes betyár
Menekülés a csárdából

Rücskös Aracsi föladja társait
Éjszakai disznólopás
Lázáréktól lovat lopnak
Tatár szomszéd eltűnése
Borra várva
A késve érkezett kegyelem
Mementó

Képmagyarázat
Irodalom
Adatközlők
Tájszavak magyarázata

Előszó

A több könyves vásárhelyi szerző száznál is több monda és dal tükrében mutatja be a betyárvilág emlékét; gazdag és hiteles anyagot vonultat föl. Külön szerencse, hogy a prózai mondahagyomány a gazdagabb, éppen e műfajból van ugyanis kevesebb.

Végleg leszámol a reformkortól szinte napjainkig tartó népköltészeti, ponyvai és irodalmi betyárromantikával: az eszményített betyárhősöket levéltári és szóbeli források alapján a maguk valóságában mutatja be.

A szakirodalom ismeretében elfogadja ugyan a népi úrellenesség és a szabadságvágy betyárdalokban és betyármondákban való jelentkezését, de arra is rámutat, hogy a kétségtelen betyárheroizmus ellenére, mindez elszakadt a valóságtól. Tér, idő és személyek, népi "maffia" eleve bukásra volt ítélve, mert üközött a polgári Magyarország, benne a polgárosodó parasztság érdekeivel; Ráday szegedi vésztörvényszékével párhuzamosan, a nép is fokozatosan fordult szembe a betyárokkal.

Az általános tendencián belül is külön hely illeti meg a vásárhelyi Pusztai betyárjait: itt volt talán az egész magyar betyárvilág legnagyobb bölcsője, mely olyan alakokat "nevelt", mint pl. a Szabó-testvérek, és egész rokonságuk. Míg a Rózsa Sándorról szóló betyárköltészet csupa elvonatkoztatás, vele szemben a vásárhelyi Szabók hús-vér emberek, és az egész helyi betyárfolkloron belül külön népköltészeti hagyományuk van, amely azonban országosan már csak kevéssé tudott elterjedni.

Szenti Tibor azt a 24. órát ragadta meg, amelyet legjobban talán a - Deres már a határ, búsul a vén betyár... kezdetű, bánatos hangulatú hallgatónóta jellemez. Eddig sem sajnáltuk, ha búcsút mondhattunk a fegyvereknek, ne sajnáljuk hát a betyárvilág elmúlását se! De hol volt, hol nem volt... kezdettel azért mesélhetünk róla, hiszen más népek is hasonlóképpen vannak vele.

Budapest, 1999 augusztusa
Katona Imre

<http://mek.oszk.hu/08500/08584/#>